

نقش کنترل‌های داخلی در پیشگیری از تقلب و فساد مالی

علی خوزین - جمال محمدی

و به حداقل رساندن رویدادهای غیر منتظره، داشتن اطمینان بیش‌تر نسبت به آمار و ارقام حسابداری و اجرای کامل سیستم و روش‌های صحیح مالی و اداری، وجود یک سیستم کنترلی ضروری به نظر می‌رسد (بولو، ۱۳۸۰). مدیران برای انجام وظیفه مباشرتی خود به استقرار یک سیستم اثر بخش کنترل داخلی به عنوان جزئی لاینفک از سیستم مدیریت کارآمد، نیاز دارند (نظری و صیادی، ۱۳۹۳). واحدهای اقتصادی که کنترل‌های داخلی را در سازمان خود بخوبی طراحی و اجرا می‌کنند می‌توانند از معضلاتی که ممکن است پدید آید در امان باشند (قاسمی، ۱۳۹۰). لذا نبود کنترل‌های داخلی اثر بخش نه تنها بر عملیات واحد تجاری، بلکه بر کیفیت گزارشگری مالی که عاری از هر گونه تخلف و تقلب و فساد مالی باشد، تأثیر منفی بر جای می‌گذارد. به همین دلیل شناخت کنترل‌های داخلی و استقرار کنترل‌های داخلی مناسب در شرکت بر عهده مدیران بوده که مدیران با استقرار این کنترل‌های داخلی اثر بخش می‌توانند باعث افزایش کارایی، کاهش ریسک از

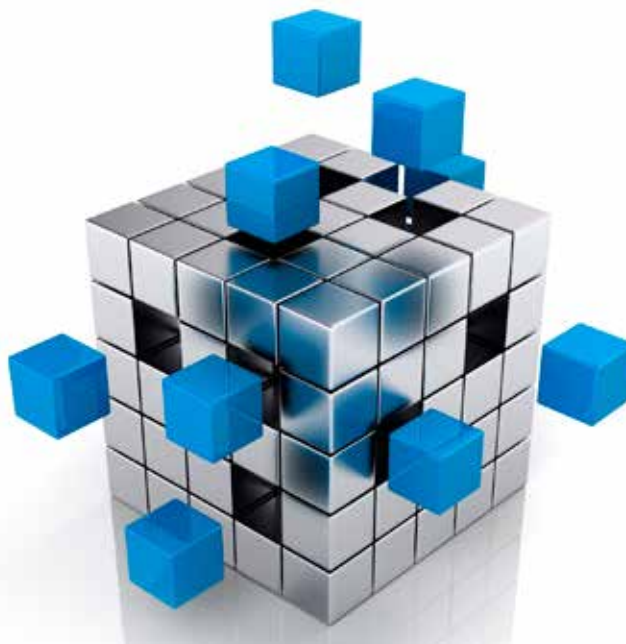

و در نهایت ۱۵۹ پرسشنامه توسط اعضای نمونه تکمیل و جمع‌آوری گردید و با استفاده از روش‌های آماری (آزمون دو جمله‌ای و آزمون t) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت که نتایج تحقیق، فرضیه‌های تحقیق را تأیید کرد و نشان داد که استقرار کنترل‌های داخلی مطلوب در پیشگیری از تقلب و فساد مالی مؤثر است. بنابراین مدیران جهت نیل به اهداف سازمان، بایستی توجه دقیق و افزون‌تری به کنترل‌های داخلی داشته باشند.

۱. مقدمه

امروزه توجه به کنترل‌های داخلی باید از اهداف اصلی واحدهای اقتصادی تلقی شود زیرا استقرار کنترل‌های داخلی مناسب باعث دقت عمل و کارایی سیستم‌های اطلاعاتی حسابداری شده و از سوءاستفاده از اموال و دارایی‌ها جلوگیری می‌کند و همچنین سبب افزایش قابلیت اتکای اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی خواهد شد (ودعی و کوچکی، ۱۳۸۷) بنابراین، برای تحقق رسالت اصلی شرکت، حفظ سودآوری

کنترل‌های داخلی اثر بخش در سازمان‌ها و شرکت‌ها، مانع هر گونه تقلب و فساد مالی خواهد شد چراکه تقلب و فساد مالی منجر به پای درآمدن سازمان‌ها و تحمیل هزینه‌های حقوقی چشمگیر حتی منجر به از بین رفتن اعتماد در بازارهای سرمایه می‌شود و آثار منفی بر شهرت و اعتبار سازمان‌ها می‌گذارد. بنابراین تحقیق حاضر به بررسی، نقش کنترل‌های داخلی بر پیشگیری از تقلب و فساد مالی می‌پردازد. تحقیق از نوع کاربردی، روش تحقیق تحلیلی - پیمایشی و جامعه‌ای آماری، حسابرسان دیوان محاسبات کشور و حسابرسان مستقل و عضو جامعه حسابداران رسمی ایران هستند که به منظور کسب دیدگاه‌های آنان پرسشنامه‌ای شامل یک فرضیه‌ی اصلی و دو فرضیه‌ی فرعی و ۲۱ سؤال طراحی شد و به‌صورت تصادفی میان ۱۸۰ نفر از اعضای جامعه، در سال ۱۳۹۵ توزیع گردید

کنترل‌های اجرایی و حسابرسی داخلی و حتی کل نظام کنترلی اعم از مالی و غیر مالی تعریف می‌کند که توسط مدیریت به منظور اداره‌ی امور سازمان به صورت منظم جهت اطمینان از رعایت فعالیت‌های مدیریت و حفاظت از دارایی‌ها و تضمین دقت و اعتبار مدارک و سوابق استقرار می‌یابد و از طرفی انجمن حسابداران خبره‌ی امریکا (AICPA)، کنترل‌های داخلی را شامل طرح سازمانی و کلیه قواعد و اقدامات هماهنگ در یک مؤسسه به منظور حفاظت از دارایی‌ها، اطمینان از دقت و اعتبار داده‌های حسابداری برای ترویج کارایی عملیاتی و تشویق به رعایت سیاست‌های مصوب مدیریت است، تعریف می‌کند (اطهمی، ۱۳۹۰). اما تعریف جامع و کامل از کنترل داخلی عبارت است از: مجموعه‌ای از کنترل‌ها برای دستیابی به اطمینانی منطقی از دستیابی به هدفهای سازمانی، که این اهداف شامل: ۱- اثربخش و کارآبودن عملیات ۲- قابل اتکا بودن اطلاعات مالی و ۳- رعایت قوانین و مقررات است (ارباب سلیمانی و کمالی زارع، ۱۳۸۹). لذا کنترل داخلی فرایندی جامع و فراگیر است که به وسیله‌ی مدیریت و کارکنان سازمان جریان پیدا می‌کند و برای شناسایی احتمال خطرات برنامه‌ریزی می‌شود و اطمینان معقول ایجاد می‌کند که در اجرای مأموریت‌های سازمان، اهداف عمومی عملیات (اجرای منظم عملیات، مبتنی بر اخلاقیات و با رعایت صرفه‌ی اقتصادی و کارآمدی) محقق می‌شوند و مسئولیت‌های پاسخ‌گویی و حسابداری، با رعایت قوانین و مقررات صورت پذیرفته و حفاظت از منابع در مقابل آسیب و صدمات و سوء استفاده و خسارت انجام می‌گیرد (صابری، ۱۳۸۸). تحقق اهداف کنترل‌های داخلی مستلزم وجود پنج عنصر تشکیل‌دهنده‌ی ساختار کنترل داخلی به شرح ذیل است: ۱- محیط کنترلی ۲- ارزیابی ریسک

دارند، تقلب‌های بزرگ موجب از پای درآمدن سازمان‌ها، زیان‌های بزرگ برای سرمایه‌گذاری‌ها، تحمیل هزینه‌های حقوقی چشمگیر، توزیع ناعادلانه‌ی منابع و خدشه وارد کردن به اخلاق و فرهنگ درست‌کاری و محکومیت افراد کلیدی و از بین رفتن اعتماد در بازارهای سرمایه شده و ایجاد آثار منفی بر شهرت و اعتبار سازمان‌هاست که استقرار کنترل‌های داخلی مناسب می‌تواند یک عامل بازدارنده از تقلب و هر گونه فساد مالی باشد (محمدی، ۱۳۸۷).

۲. مبانی نظری و پیشینه‌ی

تحقیق

الف) مبانی نظری تحقیق

۲-۱. مفهوم و تعریف کنترل

داخلی

کنترل داخلی یک رویداد یا وضعیت خاص نیست بلکه مجموعه‌ای از اقدامات متوالی و فراگیر است که به همه‌ی فعالیت‌های سازمان نفوذ و تسری پیدا می‌کند (کاویانی، ۱۳۹۴). انجمن حسابداران خبره انگلستان (ICAEW)، کنترل‌های داخلی را دربرگیرنده‌ی

دست دادن دارایی‌ها و حصول اطمینان معقول از قابلیت اعتماد صورت‌های مالی و رعایت قوانین و مقررات در شرکت شوند (محمدی، ۱۳۹۱). کنترل داخلی، سیستمی پویا است که انواع ریسک‌ها و انحراف از سیاست‌ها و رویه‌ها را پوشش می‌دهد (کاویانی، ۱۳۹۴). کنترل داخلی فرایندی بنیادی و پویاست که به‌طور مداوم با تغییرات رو در روی سازمان خود را هماهنگ و منطبق می‌سازد (خوزین و همکاران، ۱۳۹۶). مدیریت و کارکنان در همه سطوح مجبور و ملزم به ارتباط با این فرایند هستند تا ریسک‌ها را شناسایی و از دستیابی به رسالت سازمان و اهداف کلی آن، اطمینان معقول کسب کنند (اوگنسا و دیگران^۱، ۲۰۰۷). از دیدگاه نظام راهبری شرکت‌ها، کنترل‌های داخلی به‌عنوان بخشی از سازمان باید نسبت به انواع خطرهایی که سازمان با آن روبه‌رو است، واکنش نشان دهد (چین و دیگران^۲، ۲۰۱۴). از جمله مواردی که باعث تهدید پیشرفت و توسعه و رفاه اجتماعی می‌شود «تقلب و فساد مالی» است. امروزه همه‌ی سازمان‌ها در معرض خطر تقلب قرار

۳- فعالیت‌های کنترلی ۴- اطلاعات و ارتباطات ۵- نظارت و آزمون این ۵ عنصر، یک چارچوب کلی و حداقل سطح کیفیت قابل قبول را برای کنترل داخلی در یک سازمان فراهم می‌کند و برای تمام جنبه‌های فعالیت و عملیات، برنامه‌ای، مالی و رعایت اداره‌ی یک بخش سازمان به کار می‌رود و باعث می‌شود که مدیران برای گسترش دادن سیاست‌های جزئی، رویه‌ها و عملیاتی که برای فعالیت‌های یک سازمان مناسب هستند، پاسخگو باشند (عباس زاده، ۱۳۹۰). زمانی که گزارش کنترل‌های داخلی اثر بخش از جانب مدیران در رابطه با گزارشگری مالی به شکل قانون درآمد، به دلیل افزایش تمرکز بر کنترل‌های داخلی، می‌تواند منجر به بهبود کیفیت گزارشگری مالی شود (رستمی و کهنسال، ۱۳۹۴).

۲-۲. تقلب و فساد مالی

تقلب مفاهیم قانونی وسیعی دارد اما به طور عمومی، فعلی ارادی برای به‌دست آوردن مزایای غیرمنصفانه و غیرقانونی است (حساس یگانه، ۱۳۸۸). در فرهنگ لغت انگلیسی آکسفورد تقلب را فریب غیر قانونی یا جزیایی به منظور رسیدن به سود مالی یا شخصی تعریف شده است. واژه‌ی تقلب اصطلاحی است دربرگیرنده‌ی همه‌ی شیوه‌های گوناگونی که ساخته‌ی استعداد زیرکانه‌ی بشر است، همه‌ی شیوه‌هایی که ممکن است فردی بر فردی دیگر از راه نمایش‌های

دروغین علیه او به کار گیرد. در تعریف تقلب به هیچ قاعده معین و ثابتی که در گزاره‌ای فراگیر بگنجد نتوان دست یافت چرا که تقلب ممکن است به شکل غافلگیر کردن، تزویر، یا سایر ناروایی‌های به قصد فریفتن دیگری بکار گرفته شود. تقلب حد و مرزی به جز حد و مرز شیطننت آدمی ندارد (تیموری، ۱۳۸۶).

تقلب از مصادیق مهم فساد است که عمدتاً کاربرد مالی دارد. تقلب به دو دسته مالی و غیرمالی تقسیم می‌گردد و تقلب مالی نیز بر اساس چارچوب جرایم مالی دفتر تحقیقات فدرال ایالت متحده به چهار دسته به شکل تصویر شماره‌ی ۱ زیر تقسیم شده است (FBI، ۲۰۰۸).

تصویر یک

الف) تقلب بانک: هر کسی که به‌طور آگاهانه یا تزویری را برای کلاهبرداری از یک نهاد مالی برای به‌دست آوردن پول، بودجه، اعتبار، دارایی یا سایر اموال متعلق یا تحت حفاظت یا کنترل یک نهاد مالی به‌وسیله‌ی ادعاهای جعلی یا نادرست، تلاش برای اجرای آن، برای خود یا دیگران کند را تقلب بانک گویند. تقلب بانک شامل تقلب در کارت اعتباری، پول شویی، تقلب در جابجایی مبالغ حساب‌های مشتریان است (ULS، ۲۰۰۹).

ب) تقلب بیمه: تقلب بیمه می‌تواند در بسیاری از نقاط فرایند عملیات بیمه رخ دهد مانند درخواست صلاحیت، رتبه‌بندی، صورتحساب‌ها، مطالبات و ادعاها. اما تقلب بیمه‌ی خودرو، یکی از بیش‌ترین تقلبات صورت گرفته است که یک سری فعالیت‌های جعلی شامل صحنه‌ی تصادف، تعمیرات غیر ضروری و آسیب‌دیدگی‌های شخصی جعلی را دربر می‌گیرد.

ج) تقلب اوراق بهادار و اجناس: شایع‌ترین تقلب اوراق بهادار که امروزه مواجهه با آن هستیم مانند تقلب در بازار، تقلب در سرمایه‌گذاری‌های پر بازده،

برنامه‌های هرمی، تقلب ارز خارجی، اختلاس دلان.

سایر تقلب‌های مالی: دسته‌ی نهایی از انواع تقلب‌های مالی، غیر از دسته‌های مزبور را شامل می‌شود. تقلب شرکت‌های بزرگ و تقلب بازاریابی نمونه‌هایی از آن است (FBI, ۲۰۰۸).

از دیدگاه حسابداری طبق استانداردهای حسابرسی (بخش ۲۴) تقلب عبارت است از هر گونه اقدام عمدی یا فریبکارانه‌ی یک یا چند نفر از مدیران، کارکنان یا اشخاص ثالث برای برخورداری از مزیتی ناروا و یا غیر قانونی. تقلب در حرفه‌ی حسابرسی به دو تحریف عمدی به شرح ذیل تفکیک می‌شود:

الف) تحریف ناشی از گزارشگری مالی متقلبانه مشتمل بر مواردی چون سندسازی و دستکاری یا تغییر سوابق حسابداری یا مدارک، ارائه نادرست یا حذف عمدی رویدادها

ب) تحریف ناشی از سوء استفاده از دارایی‌ها، شامل مواردی چون اختلاس دریافت‌ها، سرقت دارایی‌های ثابت مشهود یا پرداخت وجه بابت کالاها و خدمات دریافت نشده که می‌تواند به منظور پنهان کاری، توأم با سوابق یا مدارک ساختگی یا همراه‌کننده باشد (کمیته‌ی تدوین استانداردهای حسابرسی، ۱۳۹۳).

تحقیقات نشان می‌دهد سه شرط برای وقوع تقلب نیاز است که به‌عنوان مثلث تقلب مطرح می‌شوند:

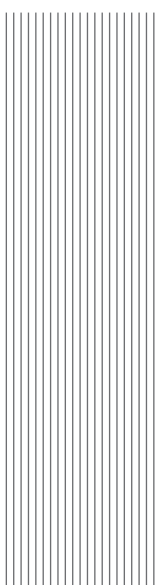
۱ - انگیزه یا فشار: به این نکته اشاره دارد که مدیریت یا سایر کارکنان سازمان ممکن است در اثر انگیزه یا فشار خاص مرتکب تقلب شوند.

۲ - فرصت: شرایطی مانند نبود کنترل‌های داخلی، وجود کنترل‌های غیر مؤثر یا توانایی مدیریت برای زیر پا گذاشتن کنترل‌ها، نبود سامانه ایمنی منطقی و... فرصتی برای تقلب ایجاد می‌کند.

۳ - گرایش یا دلیل تراشی: افرادی که درگیر تقلب هستند قادرند برای اعمال فریب‌آمیز خود دلیل تراشی کنند و آن را مطابق قوانین اخلاقی بدانند. افرادی که مرتکب اعمال متقلبانه می‌شوند قادر به توجیه عمل خود هستند و بعضی از این افراد دارای نگرش، ویژگی یا مجموعه‌ای از اصول اخلاقی هستند که به آن‌ها اجازه می‌دهد تا آگاهانه و عمدتاً تخلفاتی را مرتکب شوند (حساس یگان، ۱۳۸۸).

مهم‌ترین عامل‌های پیشگیری از تقلب وضع کنترل‌های داخلی مناسب، ترمیم و نوسازی نظام راهبری سازمانی، اشاعه‌ی اخلاق سازمانی والا، استقرار سامانه مدیریت ریسک و آموزش کارکنان است. این مهم است که سازمان‌هایی که در معرض ریسک هستند دائماً برای کارکنان خود دوره‌های آموزشی برگزار کنند تا با فنون پیش‌گیری و کشف تقلب آشنا بشوند. این دوره‌های آموزشی بیش‌تر از این که هزینه باشد به نوعی سرمایه‌گذاری است مقایسه‌ی هزینه‌ی این داده‌ها با تقلب‌های بالقوه و بالفعل قیاس جدای از هم بوده و پذیرفتن آن را حتی با چشمان بسته هم توجیه می‌کند. همچنین برای پیش‌گیری از تقلب می‌توان از ابزارهای نظارتی بیرونی هم استفاده کرد (پوریا نسب، ۱۳۹۰).

۲-۳. تقلب و کمیته‌ی حسابرسی
سازمان بورس اوراق بهادار آمریکا بعد از کشف تقلب در شرکت مکسون اند رابینز در ۱۹۷۲ و پس از بر ملا شدن تقلب و فساد مدیریت شرکت پیرامون ارزیابی موجودی کالای پایان دوره، موضوع ایجاد کمیته‌ی حسابرسی به وسیله‌ی مدیران مستقل را مطرح کرد و در ۱۹۷۴ بحث افشای فعالیت‌های کمیته‌ی حسابرسی و نقش مدیران مستقل (غیر اجرایی) مجدداً مطرح شد. بعدها نیز آرتور لویت رئیس سازمان بورس اوراق بهادار آمریکا (۱۹۹۸) بر

کنترل‌های داخلی توانمند به‌عنوان سدی در مقابل تقلبات صورت‌های مالی تأکید نمود. در همین سال سازمان خود انتظام بلوریون از چگونگی تأثیرگذاری بیش‌تر کمیته‌ی حسابرسی حمایت کرد. گزارش بلوریون تأکید داشت که شرکت‌ها باید برای تشکیل کمیته‌ی حسابرسی مستقل با حضور حداقل سه نفر آشنا به مسائل مالی و یک نفر کارشناس خبره‌ی مالی کوشش کنند. این گزارش همچنین تأکید دارد که کمیته‌ی حسابرسی باید نمایه‌ی عملیاتی خود را در کنترل‌های داخلی تبیین کند. بلافاصله پس از انتشار این گزارش، بورس اوراق بهادار آمریکا و کمیته‌ی بلوریون تدابیر لازم را جهت استقلال اعضای کمیته‌ی حسابرسی تصویب کردند و بعد از جریان تقلبات مدیریتی سال ۲۰۰۲ کنگره آمریکا، با تصویب قانون ساربینز اکسلی این موضوع، یعنی استقلال اعضای کمیته‌ی حسابرسی قانونی شد (آشباغ، ۲۰۰۷). به رغم این تأکیدات و الزامات قانونی، بحران سال ۲۰۰۷ نشان داد که متأسفانه با حضور کمیته‌ی حسابرسی همچنان نرخ رشد تقلب در شرکت‌ها نگران‌کننده است این موضوع نشان می‌دهد که حتی با وجود کمیته‌ی حسابرسی نیز پدیده‌ی تقلب کماکان تأثیرات قابل‌ملاحظه‌ای بر فعالیت‌های مالی دارد و از طرفی آمارهای انجمن بازرسان تقلب و تقلبات کشف شده در بازار جهانی سرمایه موجب سلب اعتماد افکار عمومی از بازارهای سرمایه شده است به‌طوری که در سه سال اخیر به‌رغم همه‌ی اقدامات مالی و پولی شاخص‌های بازارهای سهام نگران‌کننده است. لذا این سؤال اساسی مطرح است که برای برگرداندن اعتماد عمومی و بازگشت به فرایند سرمایه‌گذاری مطلوب «چه باید کرد» بدون شک پاسخ پرسش فوق دو گام اساسی است که هر دو لازم و مکمل همدیگرند. اولین گام عملی در

حوزه فساد و تقلب پایبندی به اخلاق و منشور اخلاقی بنگاه‌های اقتصادی است و دومین گام وجود کمیته‌ی حسابرسی اثربخش و مستقل در شرکت است که وجود کمیته‌ی حسابرسی برای مقابله با تقلب از طریق ارتقای حسابرسی مستقل و حسابرسی داخلی و برقراری سیستم کنترل داخلی قوی ضرورت دارد (دوانی، ۱۳۹۰).

لذا تقلب و فساد مالی، باعث تحلیل رفتن سیستم و افت عملکرد در سازمان‌ها می‌شود. همچنین بر دلگرمی، صداقت و درستی مدیران و کارکنانی که نظارت و کنترل در اجرای قانون را برعهده دارند، تأثیر منفی می‌گذارد. وجود یک سیستم تنظیم‌کننده و نظارتی قوی و یک چارچوب قانونی مناسب، به خوبی می‌تواند باعث افزایش دلگرمی عمومی و کاهش ریسک فساد مالی در جامعه شود. به همین خاطر استقرار کنترل‌های داخلی اثر بخش یکی از عوامل جلوگیری از تقلب و فساد مالی خواهد بود (محمدی، ۱۳۹۱).

ب) پیشینه‌ی تحقیق

جادیش پاساک^۶ (۲۰۰۷) تحقیقی با عنوان مدیریت ریسک، کنترل داخلی و آسیب پذیری سازمان‌ها انجام داد که در این تحقیق تأثیر فناوری و به‌کارگیری آن در سازمان‌ها بر مکانسیم کنترل داخلی شرکت‌ها را بررسی کرد. با توجه به این که آگاهی حسابرسان از خطرهای امنیتی موجود در سیستم اطلاعات سازمانی داخل شرکت مهم است، وی تلاش کرد که یک سیستم امنیتی را برای سازمان‌هایی که در شبکه‌ی اطلاعات رسانی تکنولوژی آسیب‌پذیر هستند با استفاده از تکنولوژی اطلاعات پیچیده در فرایند کار طراحی کند. نتایج تحقیق وی نشان داد که کنترل داخلی می‌تواند به عنوان یک مکانسیم توسط رهبران سازمان بر اساس استراتژی، چشم‌اندازها و آرمان‌های یک سازمان

استفاده شود، کنترل داخلی مناسب اجازه می‌دهد مدیریت ریسک سازمان از اثربخشی کار به شکل یکپارچه (همه با هم در راستای یک هدف حرکت کردن) پشتیبانی کند.

آنوکا جوکیپی^۷ (۲۰۰۹) تحقیقی با عنوان مشخصات و توالی کنترل‌های داخلی در شرکت‌ها، با تحلیل بر اساس تئوری اقتضایی انجام داد. یافته‌ها و نتایج این تحقیق نشان داد که برای اطمینان از اثربخشی و کارایی فعالیت‌ها، قابل اعتماد بودن اطلاعات و پیروی از قوانین کاربردی شرکت‌ها به یک کنترل داخلی احتیاج دارند. هر چند چندین چارچوب کاری وجود دارد فرض می‌شود که به گونه‌های مختلف کنترل داخلی متناسب با ویژگی‌های شرکت‌ها نیاز است که این با تئوری اقتضایی مرتبط می‌باشد. هر سازمان باید مناسب‌ترین سیستم کنترل را براساس ویژگی‌های اقتضایی و شرایط سازمان انتخاب نماید.

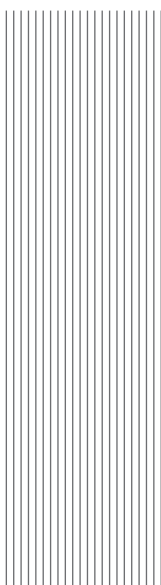
رایت و برگر^۸ (۲۰۱۱) در طی مطالعه‌ای ادعاهای متقلبانه مدیریت را بررسی کردند که نتایج بررسی‌های آنان نشان داد هنگامی که مدیریت ادعاهای متقلبانه دارد استفاده‌کنندگان از مدل تجاری با استفاده از عملکردهای غیر مالی که مربوط به اعمال متقلبانه است، قضاوت بهتری می‌کنند. نتایج تحقیقات داودل و همکاران^۹ (۲۰۱۴) نشان داد که رعایت قوانین و مقررات، و اجرای کنترل‌های داخلی به خودی خود می‌تواند عاملی جهت جلوگیری از فساد و تقلب مالی حتی باعث بهبود کیفیت گزارشگری مالی شود. انجمن حسابداران رسمی آمریکا (AICPA) طی تحقیقی با عنوان علل گزارشگری مالی متقلبانه انجام داد. نتایج تحقیق نشان داد که علل اصلی گزارشگری مالی متقلبانه، ضعف کنترل‌های داخلی است. بدین معنی که اگر کنترل‌های داخلی در سازمان‌ها ضعیف نباشد و به‌طور قوی تعبیه شده باشد منجر

به ارایه‌ی گزارش‌های مالی قابل اتکا و عاری از هر گونه تقلب و اشتباه خواهد شد (پیترویسست و همکاران^{۱۰}، ۲۰۱۱). همچنین نتایج تحقیقات هاج برگ و همکاران^{۱۱} (۲۰۰۹) نشان داد که وجود کنترل‌های داخلی موجب گزارشگری مالی قابل فهم، دقیق، صحیح و درست خواهد بود، که این امر برای سرمایه‌گذاران و استفاده‌کنندگان حیاتی بوده و اعتماد آن‌ها را نسبت به گزارش‌های ارایه شده جلب خواهد نمود.

تحقیقات اوگنواو دیگران^{۱۲} (۲۰۰۷) نشان داد که وجود ضعف در کنترل‌های داخلی در هر سازمانی باعث بروز هرگونه فساد مالی و تقلب می‌شود. تحقیقات آشباغ و دیگران^{۱۳} (۲۰۰۸) نشان داد که وجود و الزام کنترل‌های داخلی طبق قانون کوزو و قانون ساربینز - اکسلی باعث افزایش کیفیت گزارشگری مالی می‌شود. نتیجه‌ی تحقیقات دویلی و دیگران^{۱۴} (۲۰۰۷) درخصوص علل گزارشگری مالی متقلبانه، نشان داد که عامل اصلی، ضعف کنترل‌های داخلی بوده است. تحقیقات آلتامور و بتی^{۱۵} (۲۰۱۰) نشان داد که بحران مالی اخیر، نیاز جامعه‌ی اقتصادی به وجود یک قانون کنترل داخلی در بخش عمومی را که پشتوانه‌ی قانونی قوی برخوردار باشد، آشکار می‌کند.

نیکبخت وشیش (۱۳۸۳) مطالعه‌ای در راستای بررسی اهمیت شاخص‌های تقلب بالقوه مالی انجام دادند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که پنج ساختار مهم در تقلب به ترتیب عوامل، ضعف کنترل‌های داخلی، ریسک‌پذیری و خطرجویی، ویژگی‌های مدیریت، ویژگی‌های اقتصادی و بی ثباتی، ویژگی‌های ساختاری هستند.

قدیمی، مهرداد (۱۳۸۳) استانداردهای حسابرسی تدوین شده توسط انجمن‌های حرفه‌ای معتبر خارجی و نشریات داخلی در خصوص ارزیابی کنترل‌های داخلی

کنترل داخلی بانک‌ها باید برپایه‌ی آن دسته از عناصر ضروری قرار گیرد که برای اطمینان از رعایت قوانین و مقررات دستیابی به سودآوری بلند مدت، تهیه گزارش‌های مالی و مدیریتی قابل اتکا و کاهش ریسک زیان‌های پیش‌بینی نشده یا خدشه‌دار شدن حسن شهرت بانکی لازم است.

۳. فرضیه‌های تحقیق

فرضیه‌ی اصلی: کنترل‌های داخلی در پیشگیری از تقلب و فساد مالی تأثیرگذار است.

همچنین فرضیات فرعی پژوهش به این ترتیب است:

بین کنترل‌های داخلی اثر بخش و تأثیرگذاری کنترل‌های داخلی بر پیشگیری از تقلب و فساد مالی رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد.

بین کنترل‌های داخلی اثر بخش و تأثیرگذاری کنترل‌های داخلی بر صحت اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد.

۴. روش تحقیق

این تحقیق از نظر روش تحقیق، تحلیلی پیمایشی است که ارتباط میان متغیرها بر اساس هدف‌های تحقیق تحلیل می‌شوند. از لحاظ مکانی این تحقیق در زمره‌ی تحقیقات میدانی و کتابخانه‌ای است. موضوع تحقیق کاربردی است زیرا در آن با استفاده از نتایج تحقیقات بنیادی به منظور بهبود و به کمال رساندن رفتارها، روش‌ها، ابزارها، وسایل، تولیدات، ساختارها و الگوی مورد استفاده در جامعه‌ی آماری انجام شده است.

بر اساس اهداف تحقیق که بررسی نقش کنترل‌های داخلی در پیشگیری از تقلب و فساد مالی می‌باشد و برای آزمون فرضیات تحقیق لازم است که نظرات اهل حرفه حسابداری و حسابرسان مستقل و عضو جامعه‌ی

حساس یگانه (۱۳۸۶) طی مطالعه‌ی در راستای ضرورت بازنگری در کنترل و حسابرسی داخلی سیستم بانکی، اشاره می‌کند که تحولات اخیر سامانه‌ی بانکی که به معنای عمیق خود به جهانی شدن دلالت دارد، نیاز به نظارت محتاطانه را جهت حفظ ثبات و اطمینان در سامانه مالی افزایش داده است و این موضوع با وقوع بحران مالی جهانی، اهمیت صد چندان یافته است. با توجه به نزدیکی زمان خصوصی‌سازی بانک‌های دولتی، ضرورت دارد که چارچوب سامانه‌ی کنترل داخلی و کارکرد حسابرسی داخلی آن‌ها مورد بازنگری قرار گیرد و تمامی الزامات تعیین شده توسط کمیته‌ی بال در نظارت بانکی باید مدنظر قرار گیرد. تصریح بند «ج» سیاست‌های کلی اصل ۴۴ قانون اساسی مبنی بر «آماده‌سازی بنگاه‌های داخلی قبل از واگذاری به منظور مواجهه‌ی هوشمندانه با قواعد تجارت جهانی در یک فرایند تدریجی و هدفمند». اهمیت بازنگری در چارچوب کنترل‌های داخلی و کارکرد واحد حسابرسی داخلی بانک‌های دولتی مشمول واگذاری را دو چندان می‌کند. بنابراین سامانه‌ی

را مورد مطالعه قرار داد و به این نتیجه رسید که استانداردهای حسابرسی ایران به‌منظور ارزیابی اثربخشی کنترل‌های داخلی شرکت‌ها کافی نیست. رضایی (۱۳۸۵) در پژوهشی به بررسی علل تقلب و چگونگی جلوگیری از شکل‌گیری آن پرداخت که نتایج پژوهش وی نشان داد که وجود و استقرار کنترل‌های داخلی اثر بخش در هر سازمان، عامل اصلی در جلوگیری از تقلب است.

قربانی، محمد (۱۳۸۵) تحقیقی با عنوان گزارش ارزیابی مدیریت از کنترل‌های داخلی و بررسی فایده‌مندی گزارش‌دهی برون سازمانی آن در ایران انجام داد که در این تحقیق به بررسی فایده‌مندی تهیه و ارایه‌ی گزارش ارزیابی مدیریت از کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی (گزارش کنترل داخلی) و انتشار برون سازمانی آن توسط شرکت‌های سهامی عام ایران است، پرداخت. نتایج تحقیق وی نشان داد که از دیدگاه سرمایه‌گذاران و حسابرسان، گزارشگری برون سازمانی گزارش ارزیابی مدیریت از کنترل‌های داخلی حاکم بر گزارشگری مالی در ایران، مفید و سودمند می‌باشد.

حسابداران رسمی ایران مورد بررسی قرار گیرد، لذا حسابرسان دیوان محاسبات کشور و حسابرسان مستقل در سال ۱۳۹۵ به عنوان جامعه‌ی آماری انتخاب شدند تا با استفاده از دیدگاه‌ها و نظرات این گروه تخصصی، تحقیق انجام شود. روش گردآوری داده‌های تحقیق از طریق آمارگیری نمونه‌ای است یعنی به‌طور نمونه‌ای به واحدهای آماری مراجعه و اطلاعات گردآوری شده است. ابزار مورد استفاده در این تحقیق پرسشنامه و بررسی اسناد است که هر کدام از این ابزار برای قسمتی از کار تحقیق به‌کار رفته است. روشی که در این تحقیق جهت جمع‌آوری اطلاعات مورد استفاده قرار گرفته است، پرسشنامه‌ی منظم یا بسته است. نظر

به این که جامعه‌ی آماری حسابرسان دیوان محاسبات کشور و حسابرسان مستقل و عضو جامعه‌ی حسابداران رسمی ایران هستند، در تهیه‌ی پرسشنامه تا آنجا که امکان داشته سعی شده است تعداد سؤالات محدود بوده و برای پاسخ‌دهنده‌ی وقت‌گیر نباشد. دو پرسشنامه در راستای جمع‌آوری اطلاعات برای تحلیل موضوع مورد بررسی تهیه و تدوین شد. در این تحقیق برای آزمون فرضیه‌ها از روش‌های موجود در آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده است. داده‌هایی که از پرسشنامه جمع‌آوری شده، در جدول‌های آماری خلاصه و سپس برخی از شاخص‌های گرایش به مرکز و پراکندگی محاسبه شده است. در فرضیه‌ی اول، دو فرض درباره‌ی میانگین جامعه به‌صورت فرضیه‌ی صفر و یک بیان می‌شود و با استفاده از میانگین و واریانس جامعه‌ی مورد مطالعه، آزمون T محاسبه شده و سپس با مقدار T بحرانی فرضیه‌ی صفر مورد نظر مقایسه گردیده است. برای آزمون فرضیه‌ی اصلی فرضیه‌ی فرعی اول و فرضیه‌ی فرعی دوم به ترتیب از آزمون t، همبستگی و کای دو استفاده

شده است. با توجه به این مقایسه‌ی فرضیه H0 رد یا پذیرفته می‌شود. با توجه به نتایج به‌دست آمده در نهایت جمع‌بندی و ارائه می‌شود.

۵. تجزیه و تحلیل داده‌ها

یافته‌های توصیفی پژوهش به‌صورت زیر است:

۶۵٪ پاسخ‌دهندگان بین ۳۱ تا ۴۰ سال سن دارند و ۶۴٪ پاسخ‌دهندگان دارای مدرک تحصیلی فوق لیسانس یا دکتر هستند که این امر تحقیق را از نظر مبانی تئوریک قوی‌تر می‌سازد. ۵۸٪ پاسخ‌دهندگان دارای سابقه‌ی بالای ۵ سال در حرفه‌ی حسابرسی هستند که درصد قابل‌توجه‌ای است. ۷۳٪ پاسخ‌دهندگان دارای رده‌های شغلی بالایی در حرفه حسابداری و حسابرسی می‌باشند لذا پاسخ آنان می‌تواند از اطمینان قابل‌ملاحظه‌ای برخوردار باشد.

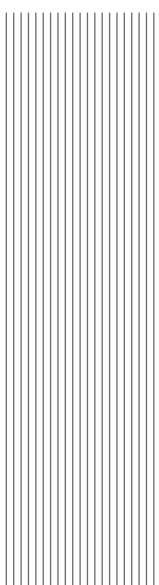
در فرضیه‌ی اول - کنترل‌های داخلی اثر بخش در پیشگیری از تقلب و فساد مالی تأثیر گذار است. مقدار بحرانی طبق جدول t برای درجه آزادی ۹۶، آلفای ۵٪ برابر ۲/۲۶۱ می‌باشد و چون مقدار t

محاسبه شده در ناحیه H1 قرار می‌گیرد فرضیه‌ی یک (ادعا) رد نمی‌شود.

فرضیه‌ی فرعی دوم: بین کنترل‌های داخلی اثر بخش و تأثیرگذاری کنترل‌های داخلی بر صحت اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی رابطه‌ی معنی‌دار وجود دارد. با استفاده از داده‌های جامعه مورد آزمون، آزمون محاسبه شده و سپس با مقدار ۲۲ بحرانی فرضیه صفر مورد نظر مقایسه می‌گردد. در این‌جا از آزمون کای - دو استفاده می‌شود. زیرا کای - دو معیاری است که اختلاف موجود بین فراوانی‌های مشهود و نظری را نشان می‌دهد. با اطمینان ۹۵٪، مقدار بحرانی با درجه آزادی ۵ = ۱ - ۶ و ۵٪ = a برابر با ۱۱/۱۷ است. اگر آماره آزمون محاسبه شده بزرگ‌تر از مقدار بحرانی باشد در ناحیه رد قرار می‌گیرد و لذا فرضیه مقابل پذیرفته می‌شود. نتیجه آزمون کای - دو در جدول زیر مشاهده می‌شود.

۶. نتیجه‌گیری

امروزه تصمیم‌گیرندگان به‌ناچار نیاز به اطلاعات صحیح، درست و عاری از هرگونه اشتباه برای تصمیم‌گیری

دقیق خود هستند برای این که اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی برای تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان مفید واقع شود باید کنترل‌های داخلی اثر بخش توسط مدیران در واحدهای خود مستقر گردد و همچنین مدیران باید از نظرات حسابرسان جهت تقویت آن بهره‌جویند یافته‌های این تحقیق نشان داد که استقرار کنترل‌های داخلی اثر بخش توسط مدیران در جلوگیری از تقلب و اشتباه و فساد مالی تأثیرگذار هستند و مدیران باید همواره این سیستم‌های کنترل داخلی را آزمون کنند و نسبت به ارتقای آن در تلاش باشند زیرا این کنترل‌های داخلی در سازمان است که جلوی هر گونه تقلب و اختلاس را می‌گیرد و منجر به صحت اطلاعات مندرج در صورت‌های مالی می‌شود و در نهایت نتایج حاصل از تحلیل داده‌ها، فرضیات تحقیق را اثبات نمودند و گویای این بود رابطه معنی داری بین کنترل‌های داخلی و تقلب و فساد مالی

وجود دارد.

پیشنهاد‌های حاکی از یافته‌های تحقیق

باعنایت به مطالعات و پژوهش انجام گرفته در راستای فرضیه‌های پژوهش و یافته‌های حاصله از آزمون فرضیه‌ها، پیشنهادها و رهنمودهایی به شرح ذیل ارائه می‌شود:

۱- با توجه به این که استقرار کنترل‌های داخلی در پیشگیری از تقلب و اختلاس مؤثر است، به مدیران پیشنهاد می‌شود که توجه ویژه به کنترل‌های داخلی داشته باشند و همواره در تلاش باشند که بهترین کنترل‌های داخلی را در سازمان خود مستقر نمایند زیرا استقرار کنترل‌های داخلی مطلوب از وظایف مدیران است.

۲- از آنجایی که امروزه تقلب و اختلاس در جوامع زیاد شده، و همه سازمان‌ها در معرض خطر تقلب قرار دارند، و این تقلب موجب از پای درآمدن و تحمیل هزینه‌های حقوقی چشمگیر

حتی منجر به از بین رفتن اعتماد در بازارهای سرمایه می‌شود و آثار منفی بر شهرت و اعتبار سازمان‌ها می‌گذارد، لازم است مدیران بحث کنترل‌های داخلی مطلوب را در سازمان خود جدی بگیرند.

۳- جهت ارائه‌ی اطلاعات به موقع، صحیح، به هنگام لازم است که این کنترل‌های داخلی به روز شوند لذا مدیران باید نسبت به نقاط ضعف کنترل‌های داخلی واکنش نشان دهند و نسبت به رفع آن، از نقطه نظرات کارشناسان بهره‌جویند.

۴- مواردی که باعث تهدید پیشرفت و رشد و توسعه سازمان‌ها می‌شود تقلب و فساد مالی است لذا از مدیران و حسابرسان بیش از پیش انتظار می‌رود که در مبارزه با این پدیده شوم سهم شایسته‌ای بر عهده بگیرند و کنترل‌های داخلی اثر بخشی را برای حفظ و حراست از دارایی‌ها، استقرار نمایند. ■

منابع:

- ۱- اطهمی، کریم و حسین خواجه‌وی (۱۳۹۰). پیدایش و پیشرفت حسابرسی تقلب، ماهنامه حسابدار، شماره ۲۳۵.
- ۲- اعتمادی، حسین و رحمانی، حلیمه. (۱۳۸۸). بررسی تجربی اخلاق در مدیریت سود. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، شماره‌های ۳ و ۴، تهران.
- ۳- اعتمادی، حسین و فرزانی، حجت اله و غلامی حسین آباد، رضا و ناظمی اردکانی، مهدی. (۱۳۸۹). بررسی تأثیر ارزش‌های اخلاق شرکتی بر درک مدیریت سود. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، شماره‌های ۳ و ۴، تهران.
- ۴- بولو، قاسم (۱۳۸۰). مسئولیت حسابرسان برای کشف تقلب بر اساس بیانیه شماره ۹۹ استانداردهای حسابرسی آمریکا، مجله حسابرس، شماره ۲۰.
- ۵- پوریا نسب، امیر (۱۳۹۰). تقلب، تقلب ۳۰۰۰ میلیارد تومانی و فراتر از آن، ماهنامه حسابدار، شماره ۲۳۶.
- ۶- جی جک بولونا، ترجمه حبیب اله تیموری (۱۳۸۶). حسابرسی تقلبات، نشریه شماره ۱۸۸ سازمان حسابرس، چاپ اول.
- ۷- حساس یگانه، یحیی و مسعود غلام زاده دلداری (۱۳۸۶). ضرورت بازنگری در کنترل و حسابرسی داخلی سیستم بانکی، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۸- حساس یگانه، یحیی. وحید اسکو و رضا داغانی (۱۳۸۸). تقلب در شرکت‌ها: چه کسانی هشدار می‌دهند؟، فصلنامه حسابدار رسمی، شماره ۶.
- ۹- خوزین، علی، محمدی جمال و حامد رجب زاده (۱۳۹۶). بررسی کنترل داخلی در بخش عمومی، فصلنامه تحقیقات جدید در علوم انسانی، سال سوم شماره هجدهم.
- ۱۰- ریچارد، دال راتلیف. ترجمه عباس ارباب سلیمانی و کمالی زارع (۱۳۸۹). حسابرسی داخلی، نشریه ۱۷۴ سازمان حسابرسی.
- ۱۱- رضایی، مهرداد (۱۳۸۵). بررسی تحلیلی میزان اتکای حسابرسان بر کنترل‌های داخلی، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۱۲- رستمی، شعیب و ثمین کهنسال (۱۳۹۴). تأثیر گزارش اثربخشی کنترل‌های داخلی در محیط کسب و کار بر بهبود گزارشگری مالی، مجله حسابرس، شماره ۷۸.
- ۱۳- دوانی، غلامحسین (۱۳۹۰). تقلب و کمیته‌ی حسابرسی، ماهنامه حسابدار، ویژه نوروژ.
- ۱۴- صابری، محمد (۱۳۸۸). رهنمودهای اینتوسای برای استانداردهای کنترل داخلی در بخش عمومی، مرکز آموزش و بهسازی منابع انسانی دیوان محاسبات کشور.
- ۱۵- عباس زاده، محمدرضا، محمدی جمال و کامران محمدی (۱۳۹۰). ضرورت وجود کنترل‌های داخلی در بخش عمومی. دو ماهنامه حسابرس، شماره ۵۶.

mandated audits. ", Journal of Accounting and Economics , vol. 44, pp. 166,192.

31- Ashbaugh – Skaife , H. , Collins. D. ,LaFond,R. ,Kinney ,W. (2008), "The effect of internal control deficiencies and their remediation on accrual quality " , Accounting Review , vol. 83(1) , pp. 217, 250.

32- ChenY. ,L. Smith,J. Cao,andW. Xia,(2014),"Information Technology Capability ,Internal Control Effectiveness, and Delays",journal of information systems,vol. 28,no. 2.

33- Dowdel Th. ,D. Heard,and M. Notbohm,(2014),"Do Management Reports on Internal Control over Financial Reporting Improve Financial Reporting?"Research in Accounting Regulation,26. pp104,109.

34- Doyle. J. , Ge , W. , McVay , S. (2007), " Determinants of weaknesses in internal control over financial reporting and the implications for earnings quality" , Journal of Accounting and Economics , vol. 44 ,pp. 193,223.

35- Hochberg, Y. ,Vissing-Jorgensen ,A. , Sapienza , P. (2009), " A lobbying approach to evaluating the Sarbanes-Oxley act of 2002 " , Journal of Accounting Research , vol. 47, pp. 519,583.

36- Jagdish pathak,(2007). Risk management, internal controls and organizational vulnerabilities.

37- Ogneva , M. , Subramanyam ,K. R. , Raghunandan , K. (2007), " Internal control weakness and cost of equity: evidence from Sox section 404 disclosures " , Accounting Review , vol. 82 ,pp. 1255,1297.

38- Petrovici,C. , Shakespeare ,C. , Shih, A. (2011), " The Causes and consequences of internal control problems in nonprofit Organizations " , Accounting Review ,vol. 86 , pp. 325-357.

39- Rait, Th, Berger, A Md,(2011),"A Study of Auditors' Responsibility for Fraud Detection in Malaysia", southern African Journal of Accountability and Auditing Research Vol 8, pp 27-34.

40- FBI. (2008), Federal Bureau of Investigation NewYorkDivision, De-partment of Justice,UnitedStates, <http://newyork.fbi.gov/dojpressrel/pressrel08/nyfo121108.htm>.

41- ULS, Cornell University Law School,(2009). White-Collar Crime: an overview, http://topics.law.cornell.edu/wex/White-collar_crime.

۱۶- قاسمی، مزده (۱۳۹۰). کمک فعالیت‌های حسابرسی و پایشگری به کشف تقلب و ارزیابی اثربخشی کنترل‌ها، ماهنامه حسابدار، شماره ۲۳۲.

۱۷- قدیمی، مهرداد(۱۳۸۳). بررسی ارزیابی اثربخشی کنترل‌های داخلی در شرکت‌های دولتی مورد رسیدگی سازمان حسابرسی، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد.

۱۸- قربانی، محمد(۱۳۸۵). گزارش ارزیابی مدیریت از کنترل‌های داخلی و بررسی فایده‌مندی گزارشدهی برون سازمانی آن در ایران، پایان‌نامه‌ی کارشناسی ارشد.

۱۹- کویانی، مریم(۱۳۹۴). نگاهی به چالش‌های گزارشگری کنترل‌های داخلی در ایران، مجله حسابر، شماره ۷۸.

۲۰- کمیته تدوین استانداردهای حسابرسی سازمان حسابرسی (۱۳۹۳). استانداردهای حسابرسی ایران، نشریه ۱۲۴.

۲۱- محمدی، جمال(۱۳۹۱). تقلب و نقش حسابرسان نسبت به آن، نخستین همایش ملی علوم مدیریت نوین، پنجم شهریورگران، مؤسسه آموزش عالی غیر انتفاعی حکیم جرجانی.

۲۲- محمدی، جمال(۱۳۸۷). اصول حسابرسی، انتشارات رسپینا، چاپ اول.

۲۳- محمدی، جمال (۱۳۹۱). تأثیر کنترل داخلی بر دقت عمل و جلوگیری از اشتباه در سیستم‌های حسابداری. هفته نامه خبری و تحلیلی وزارت امور اقتصاد و دارایی، سال یازدهم، شماره ۳۸۹.

۲۴- نیکبخت، محمد رضا و محمد جواد شیخ (۱۳۸۳). بررسی اهمیت شاخص‌های تقلب بالقوه مالی، مطالعات حسابداری، شماره ۵.

۲۵- نظری، رضا و محمد صیادی(۱۳۹۳). چابوب‌هایی برای ایجاد و ارزیابی کنترل‌های داخلی، مجله حسابر، شماره ۷۱.

۲۶- ودیعی، محمد حسین و سید مجید کوچکی (۱۳۸۷). ارزیابی اثر بخشی نظام کنترل‌های داخلی از دیدگاه حسابرسان مستقل و تأثیر آن بر فرایند حسابرسی، مجله توسعه و سرمایه، شماره ۲.

27- Itamuro , Jennifer and Beaty , Anne(2010) , " How does internal control regulation Affect financial reporting ? " , Journal of accounting and economics , vol. 49 , pp. 58,74.

28- Annukka jokipii,(2009)," Determinants and consequences of internal control infirms: a contingency theory based analysis.

29- 3 -Ashbaugh – Skaife , H. , Collins. D. ,Kinney ,W. (2007), "The discovery and

30- consequences of internal control deficiencies prior to SOX-

پی‌نویس‌ها:

1- Ogneva et al.

2- Chen et al.

3- Federal Bureau of Investigation NewYork Division

4- Cornell University Law School

5- Ashbaugh

6- Jagdish Pathak

7- Annukka jokipii

8- Rait Berger

9- Dowdel et al

10- Petrovici et al

11- Hochberg et al

12- Ogneva et al

13- Ashbaugh et al

14- Doyle et al

15- Altamuro&beaty